

1. Книга успіхів «Короткі історії про те, як децентралізація впливає на життя громад», - Видання 2. II квартал 2017 року. м. Київ С.8
2. Книга успіхів «Короткі історії про те, як децентралізація впливає на життя громад», - Видання 2. II квартал 2017 року. м. Київ С.9-10
3. Муркович Л. Територіальна громада як суб'єкт місцевого самоврядування в Україні: теоретичні аспекти, - Національна академія державного управління при Президентові України//Дніпропетровський регіональний інститут державного управління, -2010/С.2
4. Стратегія розвитку громади — першооснова її економічного розвитку, - [Електронний ресурс], -Режим доступу: <http://www.info-library.com.ua/books-text-2493.html>
5. Хожило І.І. Соціально-економічний розвиток громад в умовах децентралізації влади в Україні, -Київ- 2015,-С.3
6. Broadbent J., Laughlin R. Evaluating the 'New Public Management' Reforms in the UK: A Constitutional Possibility // Public Administration. – 1997. – Vol. 75. – Issue 3. – p. 487–507.
7. McHugh J. T. Comparative constitutional traditions. – NY: Peter Lang Publishing, Inc., 2002. – 235 p. – P. 54–55
8. Rutkowski E., Salachna J. Finanse lokalne po akcesji, 2 wyd. – Warszawa: Wolters Kluwer Polska Sp., 2007. – S. 29
9. Stiglitz J. E. Globalization and its discontents. – New York: W.W. Norton & Co., 2002. – 304 p.

Рецензент д.е.н., професор Монастирський Г.Л.

УДК 332.13:338.32

Тимошенко М.М., к.е.н., доцент

Житомирський агротехнічний коледж

СІЛЬСЬКІ ТЕРИТОРІЇ: ГЕНЕЗА, СУТНІСТЬ ТА ЗНАЧЕННЯ ДЛЯ ФОРМУВАННЯ СТРАТЕГІЇ СІЛЬСЬКОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

Проаналізовано підходи різних авторів до визначення поняття «сільські території» й уточнено категоріально-понятійний апарат із погляду специфіки об'єкту дослідження. Сформульовано авторський погляд на розвиток і використання різних підходів щодо визначення сутності сільських територій. Доведено доцільність застосування багатофункціонального підходу, за якого сільські території розглядаються як складна і багатогранна соціо-еколого-економічна система.

Ключові слова: сільські території, сільська місцевість, соціально-економічні проблеми, багатофункціональність, стратегія сільського розвитку.

Timoshenko M.

RURAL TERRITORIES: GENESIS, ESSENCE AND SIGNIFICANCE FOR THE FORMATION OF THE STRATEGY OF RURAL DEVELOPMENT IN UKRAINE

It is analyzed the approaches of different authors of the concept to the definition of «rural territories» and is specified the categorical-conceptual apparatus in terms of the specifics of the research object. The author's view was formulated on the development and use of different approaches to the definition of the nature of rural territories. It has been proved the expediency of using a multifunctional approach, in which rural territories are considered as a complex and multifaceted socio-ecological and economic system.

Key words: rural territories, countryside, social and economic problems, multi-functionality, rural development strategy.

Тимошенко Н.М.

СЕЛЬСКИЕ ТЕРРИТОРИИ: ГЕНЕЗИС, СУЩНОСТЬ И ЗНАЧЕНИЕ ДЛЯ ФОРМИРОВАНИЯ СТРАТЕГИИ СЕЛЬСКОГО РАЗВИТИЯ УКРАИНЫ

Проанализированы подходы разных авторов к определению понятия «сельские территории» и уточнен категориально-понятийный аппарат с точки зрения специфики объекта исследования. Сформулирован авторский взгляд на развитие и использование разных подходов относительно определения сущности сельских территорий. Доказана целесообразность применения многофункционального подхода, при котором сельские территории рассматриваются как сложная и многогранная социо-эколого-экономическая система.

Ключевые слова: сельские территории, сельская местность, социально-экономические проблемы, многофункциональность, стратегия сельского развития.

Постановка проблеми у загальному вигляді і її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Сучасні глобальні трансформації

породжують необхідність зміни підходів до ведення господарських процесів та функціонування усіх економічних систем. В аграрному секторі економіки України впродовж двадцяти останніх років відбуваються трансформаційні процеси, які постійно вимагають як удосконалення, так і активного пошуку нових шляхів забезпечення стабільного, економічно обґрунтованого зростання і досягнення на цій основі сталого розвитку. Особливості вітчизняної історії та сучасні умови функціонування сільських територій ставлять нові завдання щодо пошуку шляхів забезпечення прогресу в розвитку українського села.

На особливу увагу у дослідженні розвитку сільських територій заслуговують положення, викладені економістами-аграрниками ННЦ «Інститут аграрної економіки» у науковому виданні «Стратегічні напрями сталого розвитку сільських територій на період до 2020 року». Вчені наголошують, що проблема соціально-економічного розвитку сільських територій переростає вже в національну і потребує реалізації державної соціальної політики, спрямованої на комплексне її вирішення [24, с. 3]. Щороку знижується трудова зайнятість та зростає безробіття, продовжується міграційний вплив сільської молоді у міста та за кордон, погіршуються кількісні характеристики соціально-демографічних процесів та знижуються показники якості життя. У відповідності до глобальних тенденцій сучасного соціально-економічного розвитку набуває актуальності розробка нових теоретико-методологічних підходів щодо організації сільських територій, вдосконалення стратегічного управління ними тощо.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. Дослідження сільських територій, сільського розвитку пов'язано, насамперед, з роботами І.Ф. Баланюка, О.М. Бородіної, О.Г. Булавки, П.І. Гайдуцького, В.М. Гейця, А.С. Даниленка, В.Д. Заліска, В.К. Збарського, Е.М. Лібанової, П.М. Макаренка, М.Й. Маліка, Л.І. Михайлової, Н.В. Морозюк, О.І. Павлова, І.В. Прокопи, П.Т. Саблука, В.В. Юрчишина, К.І. Якуби та ін. Задля формування економічного механізму реалізації стратегії сталого розвитку сільських територій доцільним вбачається детальне дослідження понять «сільська місцевість», «сільська територія», «сільська спільнота», «розвиток сільських територій», «сільський розвиток» тощо. Розвиток сільських територій – відносно новий напрям досліджень у вітчизняній аграрній науці. Як справедливо зауважує О.Я. Демянишина, з одного боку, цей напрям наукових досліджень є аналогом прийнятого у західних країнах «*rural development*», з іншого, є логічним продовженням багаторічних напрацювань вітчизняної аграрної науки [3, с. 114].

У цьому ж контексті Н.В. Морозюк зазначає, що особливості формування системи забезпечення сталого розвитку сільських територій України, внутрішній зміст та зовнішня форма її складових, багато в чому залежить від домінуючого у науці та практиці управління на сучасному етапі тлумачення поняття «сільські території» [14, с. 29]. Підтримуючи позиції попередніх дослідників, М.І. Стегней, вказує на те, що поняття «сільські території» широко використовується в сучасній науковій літературі та законодавчих актах, проте у визначенні його змісту відсутній єдиний підхід, скільки різні галузі науки виокремлюють свій предмет дослідження [23, с. 298]. Тому ідентифікація понять та категорій, що характеризують сільський розвиток, виявлення їх сутнісних особливостей та різниці між ними є науково та практично важливим завданням.

Цілі статті. Дослідити підходи різних авторів до визначення поняття «сільські території», уточнити сутність досліджуваної категорії через призму багатofункціональності сільського розвитку.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Досліджувана категорія складається з двох частин: прикметника «сільська» та іменника «територія». Прикметник «сільська» походить від староруського поняття селище – це місце, де люди поселились. З розвитком великих поселень виокремилось поняття міста, тому за сільською місцевістю залишилося

поняття заселених людьми просторів землі поза межами містам. У тлумачному словнику української мови вказано, що село – це населений пункт, жителі якого займаються обробкою землі, а територія – це земельний простір, обмежений кордонами [25, с. 697].

Термін «територія» частіше використовується в державних нормативно-правових актах. Так, наприклад в Законі України «Про планування і забудову територій» визначено, що територія – це частина земної поверхні у визначених межах (кордонах) з властивими їй географічним положенням, природними та створеними діяльністю людей умовами й ресурсами, а також з повітряним простором і розташованими під нею надрами [18].

Перш, ніж дослідити тлумачення поняття «сільські території» варто розкрити сутність категорії «сільська місцевість». Починаючи з 80-х років минулого століття у географічній науковій літературі під сільською місцевістю розуміли населені території країн та регіонів, що знаходяться поза межами міських поселень з їх природними та перетвореними людиною (антропогенними) ландшафтами, населенням та населеними пунктами [2, с. 273; 4, с. 109]. Подібну позицію відстоюють Я.Б. Олійник та А.В. Степаненко, які під сільською місцевістю розуміють сукупність людей, територій та інших ресурсів суспільного ландшафту і малих населених пунктів за межами безпосередньої сфери економічної діяльності великих міських центрів [15, с. 70].

Одним із нормативних документів в Україні, що містить визначення сільської місцевості є Закон України «Про сільськогосподарську дорадчу діяльність» № 1807-IV від 17 червня 2004 р. В ньому зазначено, що сільська місцевість – це територія, що знаходиться за межами міст і є переважно зоною сільськогосподарського виробництва та сільської забудови. Погоджуючись з вище викладеними результатами досліджень, варто зазначити, що промисловість, соціальна сфера та адміністративне управління не входять до поняття сільської місцевості, тому їх логічним буде їх включення до поняття сільська територія [19].

У сучасному територіально-адміністративному поділі України виділяються сільські території та сільські поселення, де, станом на 1.01.2017 р. проживає 13102,2 тис. чол., або 30,8 % всього населення країни [22, с. 29]. Поселенська мережа характеризується як сукупність населених пунктів (облаштованих місць постійного проживання людей). Сільська поселенська мережа є не лише місцем зосередження населення, а й певною формою адміністративно-територіального утворення та управління, що диференційовано й органічно поєднує економічний і соціальний потенціали з метою підвищення рівня та якості життя усіх сільських жителів. Досліджуючи стан розвитку сільських територій України за період 1990-2010 рр. відомі вітчизняні вчені М.К. Орлатий, І.Ф. Гнибіденко, І.М. Демчак та ін. розглядають сільську поселенську мережу як сукупність матеріальних об'єктів та населення на певній території, що в них проживає, яка має певні історичні традиції, обряди, звички тощо. Залежно від характеру зайнятості вона поділяється на такі види:

- *сільськогосподарський пункт* - поселення, де понад 50 % працюючого населення пов'язане із сільським господарством і первинною переробкою сільськогосподарської сировини;

- *агропромисловий населений пункт* - поселення, в якому не менше від 1/3 працюючого населення пов'язане із сільськогосподарським виробництвом і, крім сільськогосподарських, розміщені переробні та інші виробництва;

- *несільськогосподарський населений пункт* - поселення, яке розміщене в сільській місцевості, в якому понад 50 % працюючого населення пов'язане з несільськогосподарськими видами діяльності [20, с. 5-6].

Вагомий внесок у дослідження сучасного розвитку сільських територій зробили як вітчизняні так і зарубіжні автори: В.М. Баулін, Г.М. Газізов, Т.О. Зінчук, С.І. Мельник, В.П. Рябоконт, Х.М. Семенишин, М.І. Стегней, М.П. Талавиря, В.К. Терещенко та інші. Проте й нині не існує єдиного підходу у визначенні сутності та

змісту поняття «сільські території», що стримує розробку організаційно-економічного механізму реалізації стратегії сільського розвитку. Виокремлення змісту поняття «сільські території» ускладнюється швидкою еволюцією суспільно-економічних відносин та політики їх регулювання, що відповідно породжує неоднозначність наукових думок. Суперечливість дефініцій вчених, як слушно зазначає І. Залуцький, також зумовлена тим, що сільські території як складні цілісні системи формуються внаслідок природних, політичних, економічних, соціальних змін і розглядаються в сучасній науці і практиці переважно як абстрактний об'єкт різномірного державно-управлінського та самоврядного впливу; елемент територіальної організації національного господарства; об'єкт навколишнього природного середовища, компонент системи розселення; складова соціальної організації суспільства [7, с. 34]. В контексті даного дослідження варто наголосити на значенні сільських територій для життєвого рівня їх жителів, оскільки нині дедалі більшого розвитку набувають процеси, пов'язані з формуванням суспільного усвідомлення об'єктивної необхідності соціоекономічної модернізації українського села (рис. 1.).

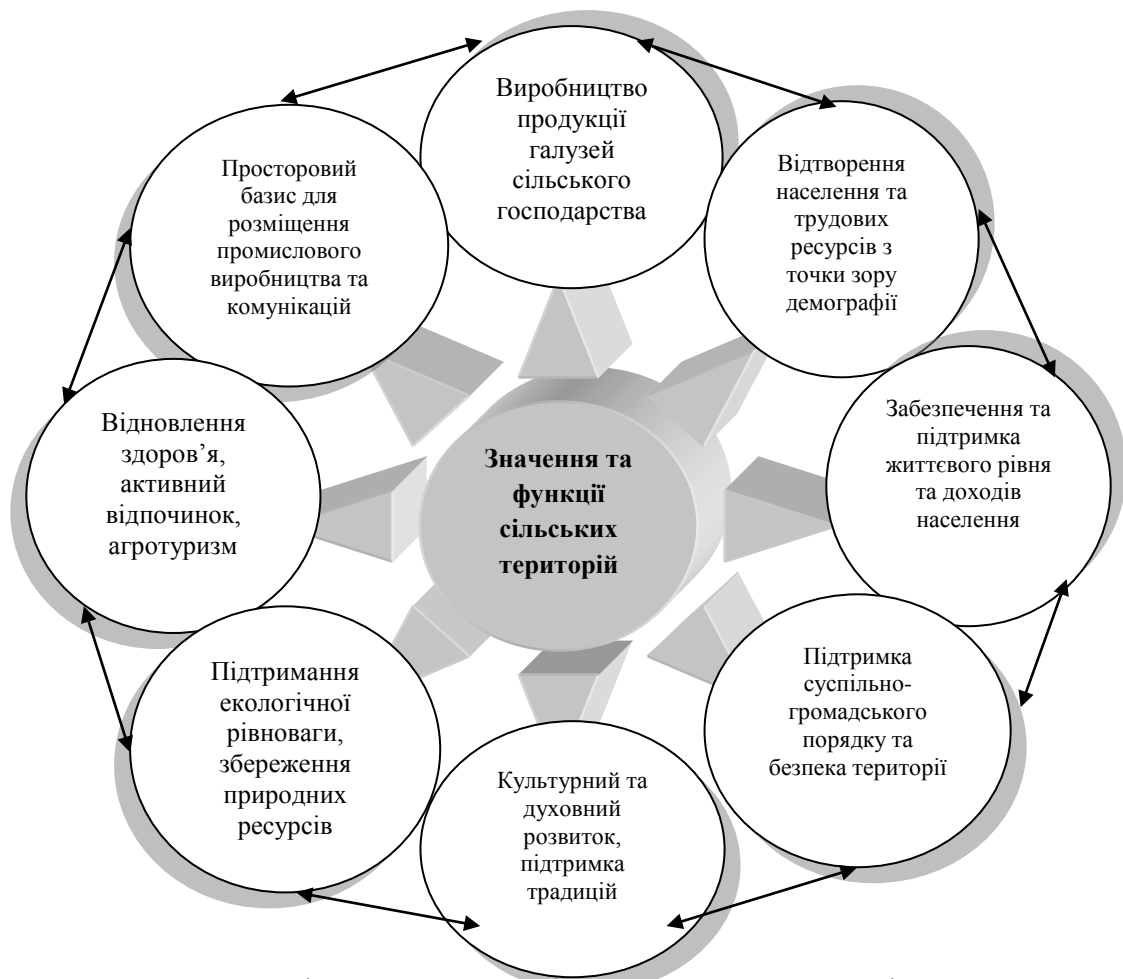

Рис. 1. Значення сільських територій та взаємозв'язок між їх основними функціями

Джерело: авторська розробка

За результатами дослідження існуючих наукових джерел, встановлено, що сучасні підходи до категорії «сільські території» можна класифікувати за ознаками:

- 1) територіально-просторовий;
- 2) територіально-галузевий;
- 3) територіально-функціональний;

4) полі- (багато) функціональний.

Представники першої групи (В. Баутін, В. Козлов, С. Мельник, В. Уркевич та ін.) ідентифікують сільські території за геопросторовою ознакою та відповідною структурою, умовами, ресурсами, властивостями. Так, С. Мельник в якості системоутворюючого елемента сільської території визначає належність населених пунктів до юрисдикції сільських (селищних) рад [12]. На думку В. Уркевича, «сільська територія – це територія, що знаходиться поза межами міст та до якої входять як сільські населені пункти, так і переважно зони сільськогосподарського виробництва і сільської забудови [27, с. 25]. Вважаємо, що дане визначення побудоване за залишковим принципом, який недоречний під час формулювання економічних категорій. Вказаний підхід є базовим у деякій офіційній документації як в Україні, так і в інших країнах колишнього СРСР (Російська Федерація, Республіка Білорусь, Казахстан, Грузія). Таке визначення можна вважати некоректним, оскільки села й хутори історично з'явилися значно раніше міст. Територіально-просторовий підхід до визначенні досліджуваної категорії варто застосовувати у землеустрої, плануванні населених пунктів, географії. Слід зазначити, що визначення сільських територій лише за просторово-територіальними ознаками є досить узагальненим та недостатньо точним й доцільним для застосування в цілях реалізації мети даного дослідження.

Варто наголосити, що спочатку акценти при дослідженні сільських територій у науковій літературі були визначені наслідками системної кризи економіки України та необхідністю вирішення соціально-економічних проблем, що й обумовило чітку прив'язку даного питання до аграрного сектора. У результаті цього сформувався територіально-галузевий підхід, прихильниками якого стали класики вітчизняної науки В. Юрчишин та О. Онищенко, визначаючи сільські території як одну з багатьох складових сільськогосподарського виробництва [28, 16]. Твердження про сільськогосподарську приналежність сільських територій також розвивали у своїх дослідженнях М. Малік та М. Хвесик, трактуючи їх як історично сформовану в історично визначених межах системну сукупність, що поєднує в собі організаційно-територіальну (село, район) та галузеву (виробництво, переробка та реалізація сільськогосподарської продукції) приналежність [11, с. 4].

Відома економіст-аграрник К. Якуба, притримуючись територіально-функціонального підходу, розглядає сільські території не як просторовий базис чи складову агропромислового комплексу, а як соціально-економічний осередок розвитку природно-ресурсного та людського (демографічного) потенціалу [29, с. 74]. За даним підходом, сільські території часто розглядають як систему, що виконує переважно соціальні функції (розвиток поселенської мережі, інфраструктури, місцевого самоврядування тощо).

Підтримка ідеї використання територіально-функціонального підходу при формулюванні визначення категорії «сільські території» простежується у наукових працях Кульганік О.М., яка переконана, що це територіально-просторовий комплекс, який: включає землі сільськогосподарського та несільськогосподарського призначення, природо-заповідного фонду; містить ресурсний потенціал; поєднує сукупність сільських населених пунктів, де зосереджена адміністративно-управлінська, виробничо-економічна, соціально-культурна діяльність. Автор наголошує на необхідності віднесення до сільських територій поселенської мережі, органів місцевого самоврядування, людського потенціалу, виробничо-господарської та соціальної сфери, екологізації життєдіяльності населення [8]. На думку І. Залуцького, задля уникнення зайвих дискусій щодо галузевої чи функціональної приналежності сільських територій

при визначенні їх сутності недоцільним є абстрагування. Автор обґрунтовує необхідність їх дослідження як реального об'єкта геопросторової дійсності. При цьому він розглядає сільські території як відокремлену, включно із затвердженими межами міста або селища міського типу, ідентифіковану за геопросторовою ознакою та адміністративною підпорядкованістю територію адміністративно-територіального утворення з відповідною структурою, умовами, ресурсами, властивостями та характеристиками [7, с. 38]. Славов В.П. та Коваленко О.В зосереджують свою увагу на цілісності сільської території як регіонально-територіального утворення. Вони вважають, що сільські території, це, перш за все, регіонально-територіальне утворення зі специфічними природно-кліматичними, соціально-економічними умовами, де економічно і екологічно збалансовані та енергетично взаємозв'язані різні ресурси (природні, трудові, матеріальні, енергетичні, інформаційні, фінансові тощо) з метою створення сукупного суспільного продукту конкретної території та повноцінного життєвого середовища для сучасного і майбутніх поколінь [21]. Неконкретність і розмитість формулювання, під яке можна підвести будь-яку територію, в т.ч. міську, не дозволяють використовувати дане визначення при розробці стратегії сталого розвитку сільських територій.

Проведені вченими наукові дискусії щодо ототожнення сільських територій та аграрного сектора, а також актуалізація проблеми сталого розвитку обумовили перехід акцентів дослідження від аграрного фундаменталізму до концепції багатофункціональності розвитку села та сільських територій. Методологічні основи даної концепції були закладені класиками вітчизняної аграрної науки Л. Шепотько, О. Онищенко та В. Юрчишиним, О. Бородіною та І. Прокопою та ін. При цьому переважна більшість досліджень містять обґрунтування доцільності чіткого виокремлення поняття «сільські території», які розглядалися як об'єкт сталого сільського розвитку. Такої ж думки притримується М.П. Талавіря, який пропонує розглядати сільські території як складну і багатофункціональну, природну, соціально-економічну та виробничо-господарську структуру, що характеризується сукупністю притаманних їй особливостей: площею земельних угідь, на яких вона розміщена; чисельністю проживаючих і зайнятих у виробництві чи обслуговування людей; обсягами і структурою виробництва та розвитком соціальної й виробничої інфраструктури сільської місцевості [26, с. 10].

Подібну позицію відстоює Н.В. Морозюк, яка під сільськими територіями розуміє складну багатофункціональну систему, що поєднує економічну, соціальну та управлінську складові, яка, використовуючи природні ресурси, має на меті створення сприятливих умов життєдіяльності сільського населення. Автор конкретизує елементи, що входять до всіх вище вказаних складових: *економічна* (виробнича сфера, сфера обміну та розподілу, сфера споживання); *соціальна* (населення, поселенська мережа, рівень життя населення, соціальна інфраструктура); *природна* (земля, лісові, водні ресурси, атмосфера, тваринний та рослинний світ); *управлінська* (органи місцевого самоврядування, державної влади, громадські організації тощо) [14, с. 30].

Серед публікацій вчених, що намагались знайти системний підхід у розвитку сільських територій, варто виокремити монографію О.І. Павлова «Сільські території України: історична трансформація парадигми управління» та його інші наукові праці [17]. Вчений ґрунтовно дослідив економічну сутність, типи, структуру та функціональне призначення сільських територій, які, на його думку, являють собою гетерогенні поліфункціональні утворення з населенням як системоутворюючим

елементом. Він вважає, що за господарськими функціями варто виокремити два види сільських територій:

- аграрні, де переважає сільськогосподарське виробництво та інші сфери АПК;
- позааграрні, де господарську спеціалізацію визначають оздоровчо-рекреаційні, природоохоронні, культурно-історичні, спеціальні тощо.

Спробу узагальнити всі вище перераховані підходи до визначення поняття досліджуваного поняття здійснили В.К. Збарський, М.Ф. Бабієнко, М.М. Кулаєць та ін., які вважають що сільська територія – це історично сформована в законодавчо визначених межах системна сукупність, що поєднує в собі адміністративно-територіальну (села, сільські поселення) та територіально-функціональну (сільськогосподарське виробництво, переробка продукції і реалізація) приналежність щодо створення належних умов праці і проживання населення та забезпечення продовольчої безпеки населення [5, с. 148-149]. Заслуговує на увагу нове бачення сільської території в контексті державного управління та місцевого самоврядування, яке пропонує Л. Лисенко. Вчений вважає, що сільська територія – це територіальна одиниці самоуправління, що діє в рамках закону, заснована на власному історичному досвіді, традиціях, специфіці господарювання, яка об'єднує навколо себе територіальну громаду з метою управління суспільним життям, розв'язання спільними зусиллями проблем і сприяння розвитку відповідної території [9, с.14].

На нашу думку, особливість і цінність багатофункціонального підходу полягає в тому, що сільські території розглядаються як складна і багатогранна соціо-еколого-економічна система, що характеризується сукупністю ознак та елементів: площею земельних ресурсів (всього території та землі сільськогосподарського призначення); чисельністю населення, яке там мешкає (всього та за видами діяльності); природно-екологічними ресурсами (грунтові, лісові та водні ресурси, рослинний і тваринний світ тощо); обсягами та структурою виробництва; об'єктами соціальної інфраструктури; органами місцевого самоуправління та іншими супутніми складовими. Нині в Україні сформувалася та реалізується концепція багатофункціональності сільського господарства, суть якої полягає в тому, що сільське виробництво – це не просто виробництво сільгосппродукції, а поєднання трьох ключових суспільних сфер: економіки, соціальної сфери й екології. В економічній площині сільське господарство формує доходи для значної частини населення, що проживає у селах, забезпечує місцеву торгівлю і розвиток місцевих ринків. У соціальній сфері створює здорові продукти харчування, забезпечуючи здоров'я нації, соціальний розвиток сільських територій. В екологічній – сприяє збереженню ґрунтів, водних і лісових ресурсів, біорізноманіття і клімату.

Варто зазначити, що аграрний сегмент економіки особливий, оскільки специфіка сільського господарства у саме його багатофункціональності, що визначає роль аграрного сектора у піраміді галузей національної економіки як фактора продовольчої безпеки, з одного боку, та джерела доходів, сфери зайнятості й середовища проживання селян – з іншого. Відомо, що концепція багатофункціональності розглядає сільське господарство як основу економіки, соціальної і природоохоронної сфер сільських територій і саме вона повинна стати основою для обґрунтування необхідності більш активної аграрної політики. Досліджуючи концепцію, механізми та ефективність державної підтримки сільського господарства, Бородіна О.М. наголошує, що світова спільнота визнає багатофункціональну природу сільського господарства, яка породжує нову його загальнонаціональну значимість і вимагає принципово нового підходу до

забезпечення сільського розвитку на сталій основі [1]. В статті 33.2 Угоди про створення Європейського Співтовариства зазначено, що при розробці спільної аграрної політики (САП ЄС) необхідно брати до уваги особливу природу сільськогосподарської діяльності, яка визначається її багатофункціональністю [30]. Проте, сільські території виконують набагато більше функцій, а ніж власне сільське господарство.

Концепція багатофункціональності враховує необхідність системного розгляду питань продовольчої безпеки, соціальної й економічної ролі сільського господарства, стану навколишнього середовища. Дослідження сільських територій з точки зору їх багатофункціональності, дозволить створити відповідні організаційно-економічні, нормативно-правові, фінансові, соціально-демографічні та інші умови для реалізації концепції багатофункціональності сільського розвитку в Україні.

До складу функцій, які виконують сільські території, вчені ННЦ «Інститут аграрної економіки» відносять:

- виробничу (задоволення потреб переробної промисловості в сировині);
- соціально-демографічну (відтворення сільського населення та трудових ресурсів аграрного сектора);
- природоохоронну (підтримання екологічної рівноваги в агробіоценозах, охорона природних ландшафтів, утримання заповідних територій);
- рекреаційну (створення умов для зміцнення здоров'я міського та сільського населення);
- культурну (створення та збереження сільським населенням національно-культурних та духовних цінностей і традицій, збереження історичних та культурних пам'яток тощо);
- просторово-комунікаційну (надання просторового базису та обслуговування комунікацій: транспорту, зв'язку, трубопроводів та ін.);
- соціального контролю над територією (підтримання суспільно-громадського порядку, охорона природних урочищ та ресурсів, флори та фауни) [13, с. 6].

Вважаємо, що наведений перелік не є вичерпним, вказані функції можуть бути доповнені продовольчо-споживчою, фіскальною, екологічною, організаційною, інноваційно-технологічною та іншими, оскільки концепція багатофункціональності розглядає агросферу як основу економіки, соціальної і природоохоронної складової сільських територій. Слід відмітити, що вище вказана концепція означає необхідність системного підходу до гармонізації виробничого, природного, соціально-економічного, культурно-релігійного середовища, враховуючи традиції українського селянства.

За результатами проведеного дослідження, доцільно сформулювати наступні складові сільських територій, які виконують відповідні, притаманні їм функції (рис. 2.). При цьому зазначені функції не можна розглядати окремо одна від одної, вони взаємопов'язані та взаємозалежні й описують сільські території як складну поліфункціональну категорію, побудовану на організаційно-економічних, правових, соціально-демографічних та екологічних засадах.

Тому стратегічною метою економічної і соціальної політики на селі має стати забезпечення комплексного, багатофункціонального розвитку сільських територій, за якого зростає їх роль як просторової бази не лише сільськогосподарського виробництва, а й несільськогосподарських видів діяльності, а також сприятливого середовища проживання. У зв'язку з цим надзвичайно важливо розробити програму відродження селянства як господаря землі, носія моралі та національної культури. Всебічне консолідоване поєднання багатофункціональної структури сільських

територій із забезпеченням системного розвитку розглядається як одна із найважливіших основ її ефективного функціонування [10].

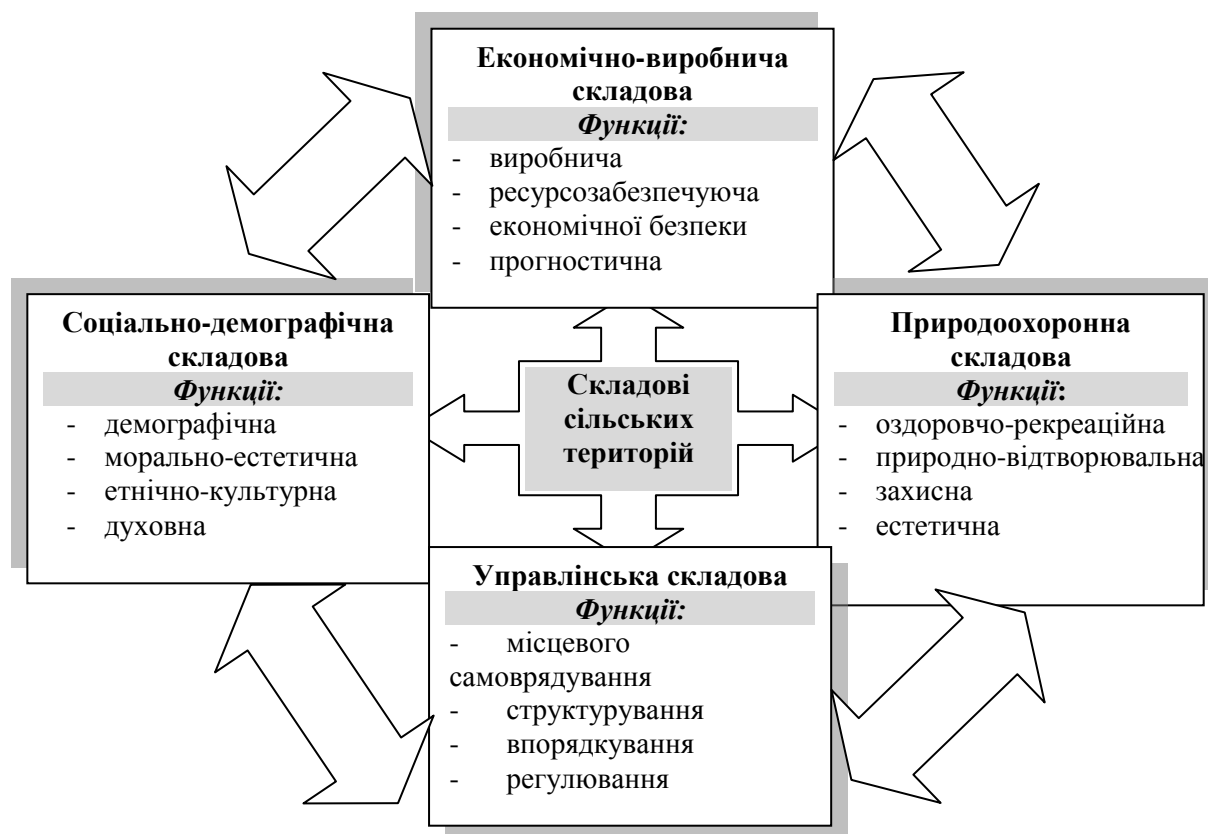

Рис. 2. Складові сільських територій, їх функції та взаємозв'язок між ними
 Джерело: складено автором на основі [13, с. 6; 6, с. 28-30; 10].

З огляду на вище вказане, вчені ННЦ «Інститут аграрної економіки» визначають *розвиток сільських територій* як процес, що спрямований на стабільне і збалансоване забезпечення розвитку сільськогосподарського виробництва, сільської поселенської мережі та сільських територій на основі модернізованої системи соціально-економічної розбудови, формування належного екологічнобезпечного середовища як гарантії надійності та привабливості проживання, праці й відпочинку населення [1, с. 7].

Висновки. Проведене дослідження теоретичних аспектів формування категорії «сільські території» та існуючих підходів до її трактування уможливило сформулювати авторський погляд на розвиток і доцільність застосування різних підходів до визначення сутності вище вказаного поняття. Відповідно до територіально-галузевого принципу, термін «сільська територія» характеризує просторово-географічне середовище проживання і виробничої діяльності населення, яке у більшій мірі займається сільськогосподарським виробництвом і організоване в основному у межах окремого сільського населеного пункту з територіальним органом управління на рівні сільської ради. Проте, будь-яка сільська територія містить середовище розміщення виробничих і рекреаційних ресурсів на ній, необхідних для забезпечення життєдіяльності сільського населення та сільськогосподарської діяльності й характеризується багатофункціональністю. За будовою сільські території є складним поліфункціональним утворенням, різнорівневим та багаторізновидним об'єктом управління. Тому, формування відповідного організаційно-економічного механізму реалізації стратегії сталого розвитку як конкретної сільської територіальної громади так і сільських територій України в цілому, повинен супроводжуватися, перш-за все,

моніторингом потреб сільських жителів, а також аналізом наявного виробничо-ресурсної бази, людського потенціалу, фінансової самодостатності, інноваційно-інвестиційних можливостей, галузевої спрямованості та поселенської мережі з позиції багатofункціонального сільського розвитку.

Список використаних джерел:

1. Бородіна О.В. Державна підтримка сільського господарства: концепція, механізми, ефективність / О.М. Бородіна // [Електронний ресурс]. – режим доступу: www.ief.org.ua/Arjv_EP/Borodina106.pdf.
2. Географический энциклопедический словарь. Понятия и термины / [гл. ред. А.Ф. Трешников]. – М. : Советская энциклопедия, 1988. – 432 с.
3. Демянишина О.А. Міжнародний досвід розвитку сільських територій: уроки для України / О.А. Демянишина // Економіка АПК. – 2010. – № 9. – С.114-121.
4. Дмитриевский Ю.Д. Типы сельской местности и сельского расселения / Ю.Д. Дмитриевский // География и природные ресурсы. – 1989. – № 3. – С. 108 – 115.
5. Економіка сільського господарства : навч. посіб. / [Збарський В.К., Бабієнко М.Ф., Кулаєць М.М., Синявська І.М., Хоменко М.П.] ; за ред. проф. В.К. Збарського. – Агроосвіта, 2013. – 352 с.
6. Заліско В. Д. Сільські території України : стратегічні пріоритети розвитку в контексті зміцнення економічної безпеки : [монографія] / В. Д. Заліско ; Національний університет ДПС України. – Ірпінь : НУДПСУ, 2014. – 502 с.
7. Залуцький І. Р. Сільські території як об'єкт розвитку: питання унормування сутності поняття / І.Р. Залуцький // Регіональна економіка. – 2010. – № 4 – С. 33–39.
8. Кульганік О.М. Генезис та еволюція поняттєво-категоріального апарату сільських територій / О.М. Кульганік // Збірник наукових праць Вінницького державного аграрного університету. – 2008. – Вип. 33. – С.152 – 170.
9. Лисенко Л. До визначення поняття «сільська територія» / Л.Лисенко // Актуальні проблеми державного управління : збірник наук. праць Одеського регіонального інституту державного управління. Збірник 2 (38). – Одеса : ОРІДУ НАДУ, 2009. – С.12-15.
10. Малік М. Й. Концептуальні засади розвитку сільських територій / М. Й. Малік, В. А. Пулім // [Електронний ресурс]. – режим доступу : <http://baitas.lzuu.lt/~mazylis/julram/8/156.pdf>.
11. Малік М.Й. Сталій розвиток сільських територій на засадах раціонального природокористування та еколого-безпечного агропромислового виробництва / М.Й. Малік, М.А. Хвесик // Економіка АПК. – 2010. – № 5. – С. 3-12.
12. Мельник С. І. Соціально-економічні проблеми відтворення та ефективного використання ресурсного потенціалу села / С.І. Мельник. – К. : ННЦ ІАЕ, 2004. – 342 с.
13. Методичні рекомендації з підвищення економічної ефективності аграрних підприємств / Ю.С. Коваленко, І.В. Охріменко, О.В. Демченко [та ін.]. – К.: ННЦ ІАЕ, 2009. – 60 с.
14. Морозюк Н.В. Організаційно-економічна модель самодостатніх сільських громад / Н.В. Морозюк // Економіка, фінанси, право. – 2014. – № 3. – С. 29 – 31.
15. Олійник Я.Б. Соціальний розвиток села і територій сільського типу : навч. посіб. / Я.Б. Олійник, А.В. Степаненко. – К.: ВГЛ Обрії, 2003. – 128 с.
16. Онищенко О. Сільський розвиток: основи методології та організації / О. Онищенко, В. Юрчишин // Економіка України. – 2006. – № 10. – С. 4–13.
17. Павлов О. І. Сільські території України: історична трансформація парадигми управління: монографія. / О.І. Павлов. – Одеса: Астропринт, 2006. – 360 с.
18. Про планування і забудову територій: Закон України від 20.04.2000 р. № 1699-III // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: zakon.rada.gov.ua.
19. Про сільськогосподарську дорадчу діяльність: закон України від 17 червня 2004 р. № 1807-IV // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: zakon.rada.gov.ua.
20. Розвиток сільських територій України (1990-2010 роки) : моногр. / М.К. Орлатий, І.Ф. Гнибіденко, І.М. Демчак та ін.; за ред. М.К. Орлатого. –К. : НДІ «Агропромпродуктивність», 2012. – 752 с.
21. Славов В.П. Економіко-енергетична система сталого розвитку сільських територій / В.П. Славов, О.В. Коваленко // Вісн. аграр.наук. – 2007. – № 9. – С. 68 – 71.
22. Статистичний щорічник України за 2016 рік / Державна служба статистики України / за ред. І.М. Жук., Київ, 2017. – 611 с.
23. Стегней М.І. Інноваційні аспекти сталого розвитку сільських територій в умовах глобальних викликів / М.І. Стегней // Актуальні проблеми економіки. – 2014. – №1 (151). – С. 297 – 303.
24. Стратегічні напрями сталого розвитку сільських територій на період до 2020 року / [Лупенко Ю.О., Малік М.Й., Булавка О.Г. та ін.] ; за ред. Ю.О. Лупенка та О.Г. Булавки. – К. : ННЦ ІАЕ, 2013. – 74 с.
25. Сучасний тлумачний словник української мови : 65000 слів / за заг. ред. д. філол. наук, проф. В.В. Дубічинського. – Х.: Школа, 2006. – 1008 с.
26. Талавира М.П. Організаційно-економічний механізм державної підтримки розвитку сільських територій : дис. ... д-ра екон. наук : спец. 08.00.03 / М.П. Талавира ; Нац. Ун-т біоресурсів та природокористування України. – К., 2011. – 458 с.
27. Уркевич В.Ю. Про категорію «сталій розвиток сільських територій» / В.Ю. Уркевич // Сучасне земельне, аграрне, екологічне та природо ресурсне право : актуальні проблеми теорії та практики : матер. Міжнар. наук.-практ. конф (21-22 трав. 2010 р.), м. Біла церква : БНАУ, 2010. – С. 24 – 25.
28. Юрчишин В.В. Сільські території як системоутворюючі фактори розвитку аграрного сектора економіки / В.В. Юрчишин // Економіка АПК. – 2005. – №3. – С. 3 – 10.
29. Якуба К. І. Трудовий потенціал сільських територій / К. І. Якуба // Вісн. аграр. науки. – 2007. – № 6. – С. 73–75.
30. Preparations for the 1999 Ministerial Conference: Negotiations on Agriculture. Communication from Japan to the General Council. WT/GC/W/220, June 1999.

Рецензент д.е.н., професор Ходаківський Є.І.